

PAGINA 3

‘Taboe in kerken op contact met overledenen’

PAGINA 5

‘Toen ik het moeilijk had, ben ik gedragen’

PAGINA 7

‘Vrolijke zoektocht naar valse hoop?’

VERDER: Winterkoude kerken ■ Relatieveer jezelf ■ Een kaarsvlam keert het tij niet ■ Wildplukken kun je overal ■ Geen ‘bucketlist’ om af te vinken

Een gedenkplek voor dakloze overledenen

Noem de namen:

Tomasz
Aad
Nena
Krzysztof

Een andere vorm om de namen van overledenen levend te houden, bevindt zich in de tuin van het voormalige Stads klooster aan het Westeinde. Op deze prachtige plek heeft het Straatpastoraat een gedenkmontage geplaatst met daarop de namen van alle – bij hen bekende – dakloze mensen die sinds de start van hun activiteiten in 2001 zijn overleden. Het eerbetoon maakt indruk en wordt vaak bezocht om even stil te staan bij iemand die gemist wordt.

‘Het is belangrijk om dakloze mensen een gezicht te geven’

Bonita is een van die trouwe bezoekers. Het monument betekent veel voor haar. Ze heeft nu een huis, maar was twintig jaar geleden ook dakloos en kende veel mensen die op straat leefden. Zij kwam samen met hen bij de vieringen van het Straatpastoraat en beschouwt ‘de jongens van het eerste uur’ als familie. Door de jaren heen zijn ze allemaal overleden en rest de herinnering en een koperen plaatje met hun naam.

JOLLY VAN DER VELDEN

Moet je lezen: De dag is van jou

In 2007 schreef Ian Stackhouse *The day is yours*, een protest tegen de cultuur van haast, niet alleen in de maatschappij maar ook in de kerk. David Renkema geeft een inleiding op dit boek en gaat erover in gesprek met de aanwezigen. ‘Moet je lezen’ is een terugkerende activiteit voor wie de verdieping zoekt, wil horen wat een ander uit het boek heeft gehaald of overweegt het boek te kopen. De Nederlandse vertaling is te koop bij De Zinnen.

VRIJDAG 25. 15.30-16.30 U.
DEZINNEN, CHRISTUS
TRIUMFATORKERK, JULIANA VAN
STOLBERGLAAN 154. OPGAVE T/M
23 NOV. DEELNAME: € 3.

In november gedenken we de doden en noemen hun namen. Ook van de mensen die tijdens hun leven soms ongezien bleven.

In het pand van Stek aan de Parkstraat is onlangs door het Straat Consulaat een kleine gedenkplek ingericht om een overleden dakloze man te herdenken. Zijn naam was Aad en hij vulde dat zelf altijd aan met ‘van de straat’. Hij werd 79 jaar: voor iemand die voornamelijk buiten heeft geleefd is dat oud. Jeroen van Es van het Straat Consulaat vertelt wat deze man bijzonder maakte. ‘Aad zat altijd vol met verhalen en had levensdoelen die hij tot op het eind

graag nog wilde vervullen. Hij was eigenzinnig en enthousiast. Hij was graag op straat en wilde dáár overleven. Als hij in de opvang was, kon hij daar zijn draai niet vinden; hij vond de regels er niet zo fijn. Hij sliep er in de winter weleens een nachtje, maar dan stond hij altijd vroeg op om weer naar buiten te gaan. Hij sliep liever in een portiek of een garage en stond dan hier soms vroeg voor de deur voor een kop warme chocolademelk.’

Stereotiep beeld

Het Straat Consulaat vindt het belangrijk om dakloze mensen een gezicht te geven en hun naam te laten klinken. Wij hebben vaak een stereotiep beeld

en behandelen dakloze mensen hierdoor anders. Een persoon met een gezicht en een naam zorgt voor een betere beeldvorming. De verhalen en oorzaken van dakloosheid zijn enorm divers en ook dakloze mensen maken deel uit van de maatschappij. Het afgelopen jaar zijn er in Den Haag voor zover bekend drie andere dakloze mensen overleden. De 33-jarige Poolse Tomasz werd in augustus dood in het water van het Julianapark aangetroffen. Aanvankelijk ging men uit van moord, maar inmiddels is gebleken dat hij niet door een misdrijf om het leven is gekomen. Nena, een 40-jarige Poolse vrouw, werd ernstig ziek en overleed in het ziekenhuis.

Net als Krzysztof, die ook uit Polen afkomstig was. Op zijn uitvaart was er geen enkel familielid aanwezig, maar wel een paar van zijn vrienden van de straat.

Familie van de straat

De afscheidsviering bij een uitvaart van een dakloze overledene wordt vaak geleid door een pastor van het Straatpastoraat. Er zijn graven ter beschikking gesteld op begraafplaats Oud Eik en Duinen. Bij elk graf wordt ook een grafsteen geplaatst met de naam van de overledene. Het blijkt dat zowel de ‘familie van de straat’, als de biologische familie de graven regelmatig bezoekt.

Geleefd leven

Workshop bloemschikken met als thema: ‘Geleefd leven’. De workshop is bedoeld voor mensen die weinig of geen ervaring hebben met bloemschikken. Graag zelf een kniptang of schaar meenemen.

WOENSDAG 23. 14-16 U. OF
19.30-21.30 U. ABDIJKERK,
WILLEM III STRAAT 40. KOSTEN:
€ 10. LEIDING EN OPGAVE:
SARIE TALSMA, 070-3970459
(18-20 U.), SARIETALSMA@
HOTMAIL.COM.

FOTO: SO CIAL. CUT VIA UNSPLASH

Katholiek in de Republiek

Direct na het uitbreken van de Tachtigjarige Oorlog in de zestiende eeuw werden de katholieke inwoners van de Republiek naar de zijlijn van de samenleving gedirigeerd. De Leidse historicus Carolina Lenarduzzi onderzocht hoe de katholieke minderheid toch haar geloof en cultuur levend hield. Voordracht en gesprek met het publiek.

WO. 23. 14.30-16.30 U.
MARANATHAKERK, TWEDE
SWEELINCKSTRAAT 156.
TOEGANG GRATIS.

AFBEELDING: COLLECTIE MUSEUM ARNHEM

Kerken worstelen met de hoge energieprijzen

Met thermokleding in de kerkbanken

Het wordt deze winter koud in veel Haagse kerken. De enorm gestegen energieprijzen zorgen bij kerkenraden en parochiebesturen voor de nodige hoofdbreken. Hoe houden ze de kosten nog enigszins binnen de perken?

Ook bij normalere energieprijzen is het verwarmen van monumentale kerken een kostbare aangelegenheid. Op de website van de rooms-katholieke parochie Maria Sterre der Zee, met onder andere kerkgebouwen aan de Elandstraat, Parkstraat en Beeklaan staat het netjes voorgerekend. Het kostte vorige winter al tussen de 300 en 800 euro per kerkdienst om een kerkgebouw op een temperatuur van 16,5 graden te krijgen. Inmiddels zijn de gasprijzen zeker verdrievoudigd. Het parochiebestuur heeft daarom besloten om de komende tijd ook overdag de nachttemperatuur van 10 graden aan te houden, de minimumtemperatuur die nodig is voor het behoud van de kerken en de orgels.

‘Kerkbesturen schaffen fleecedekens en warmtekussens aan’

Bestuurslid Alex Keijzer vertelt: ‘Als parochiebestuur willen we het liefst voorkomen dat we vieringen moeten schrappen of combineren.

Vanuit ervaringen met een fusie weten we namelijk dat dat voor veel onrust zorgt, waardoor je ook parochianen kwijtraakt. Om de kerkgangers tegemoet te komen hebben we voor ieder kerkgebouw vijftig fleecedekentjes aangeschaft en zo nodig komen er meer.’ Bij parochie De Vier Evangelisten is begin oktober het overleg nog in volle gang. Tom Kouijzer, plaatsvervangend pastoor bij deze parochie, met kerkgebouwen aan onder andere de Kamperfoeliestraat, Leyweg en in Loosduinen: ‘Er spelen veel factoren mee, maar in ieder geval willen we in alle gebouwen de vieringen continueren want het gaat om verschillende geloofsgemeenschappen’, stelt hij.

In de Noorderkerk aan de Schuytstraat – bouwjaar 1906 en enkelsteens – gaat de thermostaat van 18 naar 12 graden. Ter compensatie schaft kerkrentmeester Rien van de Werf voor de kerkgangers oplaadbare warmtekussens aan. Ook in de bijna honderdjarige Bethlehemkerk aan de Laan van Meerdervoort zal het kouder worden, maar kerkrentmeester Wim Voskamp weet begin oktober nog niet precies op hoeveel graden de thermostaat wordt gezet. In de Morgensterkerk aan de Genemuidenstraat gaat de thermostaat voorlopig van 21 naar 19 graden, vertelt diaken Gijsbert Pellikaan.

Gymzaal

De Morgensterkerk is onderdeel van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt. De kerk is in 1952 ontworpen als noodkerk voor de toenmalige

FOTO: JOB VAN NES VIA RELIWIKI

In de monumentale kerk aan de Elandstraat staat de thermostaat op 10 graden.

Hervormde Kerk. Pellikaan: ‘Iedereen denkt dat het een gymzaal is. Door de ramen en het platte dak is het ‘s zomers snel te warm en ‘s winters te koud. Een aantal jaren geleden hebben we 56

zonnepanelen laten plaatsen, en daarmee dekken we onze elektriciteitsbehoefte ruim. Ook hebben we dubbel glas, is de oude cv-ketel vervangen en is het gebouw goed geïsoleerd. Om de energiekosten te drukken gaat ook de nachttemperatuur naar beneden en gaan we nog scherper kijken hoe we de temperatuur zo efficiënt mogelijk kunnen regelen. Het overschot aan elektriciteit willen we slimmer investeren in het gebouw, want dat brengt meer op dan terugleveren aan de energiemaatschappij. Ook willen we bekijken of een warmtepomp haalbaar is.’

In de andere kerken wordt – los van de huidige prijsexplosie – ook al langer nagedacht over duurzaamheidsmaatregelen, maar die zijn in oudere gebouwen niet zo gemakkelijk toe te passen. ‘Alles begint met isoleren’, stelt Wim Voskamp van de Bethlehemkerk, ‘maar bij een oud gebouw is dat nu eenmaal lastig.’ Ook zijn verschillende kerkgebouwen gemeentelijk monument of rijksmonument, waar regelgeving bij komt kijken. Al blijkt die niet altijd in beton gegoten. Zo worden er op de Noorderkerk, een gemeentelijk monument, binnenkort zonnepanelen geplaatst. Voorwaarde is wel dat de panelen niet zichtbaar zijn vanaf de straat.

Een ander lastig punt is de verhuur van de kerkgebouwen. Veel kerken worden ook gebruikt door bijvoorbeeld migrantenkerken of pioniersplekken, die doorgaans tegen een vriendenprijs gebruik mogen maken van het gebouw. Maar gaat het om verhuur voor concerten of andere activiteiten, dan wordt het lastiger. Daar zijn veel kerkbestuurders nog niet uit. Wel valt op dat ze niet voor één gat te vangen zijn. Rien van de Werf van de Noorderkerk weet dit treffend te verwoorden: ‘Ik ben altijd heel optimistisch. In de middeleeuwen waren de kerken ook niet verwarmd en toch zaten ze vol.’

IRNA VAN DER WEKKE

Project over ‘neoliberale droom’ afgesloten ‘Alternatieven hoeven niet beter te zijn’

De neoliberale samenleving: voor velen lange tijd een verleidelijke droom – ieder voor zich en God voor ons allen – maar steeds vaker een angstbeeld. Praktisch iedereen wordt er slechter van en niemand heeft de regie in handen. Tijd voor De Zinnen, de Christus Triumfatorkerk en de Duinzichtkerk om er ruim aandacht aan te besteden. Onlangs werd achter het project een punt gezet, maar hoe het verder moet met de maatschappij weet eigenlijk niemand.

Ruw ontwaken uit een neoliberale droom’ is een actueel thema waarover dit jaar vier bijeenkomsten zijn belegd. Het waren vier avonden waarin eminente sprekers en bezoekers welgemeend hun tanden zetten in een wereldomvattende politiek-economische structuur, die nu zo’n zeventig jaar bestaat: het neoliberalisme. Het is een wereldordening die in de jaren dertig ontstond toen na de jaren van grote depressie overheden nieuwe taken kregen toebedeeld, namelijk het actief aanjagen van zogeheten vrije markten. De staat werd slechts ‘marktmeester’ en de overheid moest inkrimpen. Dat heeft veel voordelen opgeleverd – doelmatigheid, kostenbeheersing, groei – maar de laatste decennia springen vooral de nadelen in het oog; en die zijn niet gering. Ook Nederland geldt sinds de jaren zeventig als sprekend voorbeeld van een neoliberale samenleving. Onderzoeker Merijn Oudenampsen, die hierover heeft gepubliceerd, schetste op de slotavond half oktober het beeld van een overheid die slechts ‘balie’ is geworden, waar belanghebbenden hun wensen deponeren. Langetermijnvisies komen niet uit de departementen.’ Ook niet uit de wetenschappelijke bureaus van de politieke partijen. ‘Bent u daar wel eens geweest? Er zitten hooguit twee mensen.’ De overheid heeft het

FOTO: MATTHIAS WEWERING VIA PIXABAY

nadenken over de toekomst volgens hem uitbeest.

Woede en verzet groeien

De samenstellers van de debatserie hebben deze zomer na drie avonden een boeiende rapportage geschreven, waar een argeloze burger niet vrolijk van wordt. Als je enige afstand neemt van het fenomeen ‘neoliberalisme’ en alle voor- en vooral nadelen op een rij zet, vraag je je af hoe het in vredesnaam zover is gekomen. De neoliberale droom is voor velen een vreselijke nachtmerrie geworden. En ondanks de woede die alom zichtbaar is en het brede verzet dat nog steeds groeit, is het niet mogelijk gebleken simpele schuldigen aan te wijzen. Er blijkt geen masterplan onder te liggen. De schrijvers Theo Wierema en David Renkema in hun essay: ‘Wat zich aandient is zelden datgene wat eerder door mensen beoogd werd.’

‘De neoliberale droom werd voor velen een ware nachtmerrie’

Met in hun achterhoofd de bekende nadelen – van uiterst individualistisch vrijheidsstreven tot onbarmhartige privatisering van publieke goederen – probeerden de sprekers op de slotavond alternatieven te formuleren, maar dat viel niet mee. Theoreticus Oudenampsen had ook geen recept. De tijd van nieuwe grote verhalen is voorbij. Goed nieuws vond hij dat vrijwel iedereen, althans in Nederland, inmiddels uit de liberale droom is ontwaakt, tot de politieke partijen VVD en CDA toe, die altijd vrolijk achter de fanfare aanliepen. Maar, waarschuwde hij, ‘alternatieven hoeven niet beter te zijn. Het kan alle kanten op gaan.’

Zijn buurman in het forum, Erik Borgman, katholiek theoloog in Tilburg, deed een poging. Hij citeerde een encycliciek van paus Franciscus, die pleit voor kleine initiatieven van mensen en kerken om ongelijkheid in de maatschappij te overbruggen. ‘Vraag bij misstanden niet naar schuldigen, maar steek zelf de kloof over. En laat je niet ontmoedigen door gebrek aan applaus, maar maak keuzes die jezelf blij maken.’ Hij kreeg bijval van forumlid Jannet van der Spek, predikant in de Lukas- en lutherse kerk. Ze constateerde ‘dat wij allemaal tot in onze haarvaten aan de neoliberale samenleving vastzitten’. Ze heeft goede ervaringen met bijeenkomsten van armen, die voor een project werden gekoppeld aan hotemetoten. De verhalen die daar werden uitgewisseld, deden volgens haar soms wonderen.

Zo eindigde de slotavond van de themareeks in de nuchtere constatering dat een mogelijke uitweg uit het neoliberalisme allereerst begint met het erkennen van de realiteit ervan. Auteurs Wierema en Renkema in hun stuk: ‘Misschien moeten we terug naar een “nieuw realisme”, waarin we weten dat de werkelijkheid altijd al oncontroleerbaar is geweest.’ En het is volgens hen goed te realiseren dat een wereldrijk soms gewoon ten onder kan gaan.

‘De werkelijkheid is als de zee met eb en vloed. We laveren met onze bootjes en we sturen op ons kompas tussen de klippen door. Maar noch de zee noch het klimaat hebben we onder controle.’

JAN GOOSSENSSEN

HET VOLLEDIGE ESSAY ‘RUW ONTWAKEN UIT EEN NEOLIBERALE DROOM’ VAN THEO WIEREMA EN DAVID RENKEMA IS TE LEZEN OP DE WEBSITE WWW.DEZINNEN.NL

DE HOSPITA

Als student woonde ik op kamers. In de periode na mijn studie overleed mijn hospita. Een jaar na haar dood, toen ik op een ochtend uit bed wilde stappen – ik was dus echt wakker – verscheen plotseling die hospita aan het voeteneind van mijn bed. Ze vroeg mij haar man te waarschuwen dat hij niet moest trouwen. Ik dacht: wat een onzin, ze is zeker jaloers, maar ik wil van haar wel eens weten hoe het is in het hiernamaals. Toen ik die gedachte formuleerde,

verdween het beeld. Ik besloot haar man niet te waarschuwen. Toen ik ‘s avonds thuiskwam en de post bekeek, was er een huwelijksaankondiging bij van haar man. Nog weer een jaar later hoorde ik dat het een buitengewoon slecht huwelijk bleek te zijn. Mijn hospita was misschien niet jaloers, zoals ik aanvankelijk dacht, maar terecht bezorgd geweest.

DINY

BRANDALARM

Mijn vriend, wis- en natuurkundige, plaatste een nieuwe batterij in mijn brandalarm. Toen we spraken over boodschappen van mensen die overleden zijn, zei hij: ‘Nou, het lijkt mij logischer dat ik iets met het brandalarm zou doen.’ Zes weken later overleed hij. De dag na zijn overlijden stond ik onder de douche en hoorde gepiep. Het bleek het brandalarm te zijn, dat aangaf dat de batterij op was. Ik twijfelde en liet de batterij testen: die bleek

gewoon nog vol te zijn. Het was een teken van hem aan mij dat hij er nog was. Omdat ik zelf een bijna-doodervaring heb gehad, is het voor mij geen geloof maar een zeker weten dat het leven na de dood niet ophoudt.

MACHTELD

CONTACT MET EEN OVERLEDEN DIERBARE

‘Eerst dacht ik: wat een onzin’

Op verschillende plaatsen in dit nummer van Kerk in Den Haag zijn ervaringen beschreven over het contact met een overleden persoon. Zo maakte Wietske Verkuyl in de nacht dat haar opa overleed iets bijzonders mee. Ook daarna voelde ze regelmatig zijn liefdevolle aanwezigheid. Lange tijd sprak ze hier niet over. Want ook al lezen we in de Bijbel over bijzondere ervaringen, in de kerk lijkt er een taboe op te rusten.

De redactie van Kerk in Den Haag vroeg naar ervaringen met overledenen. De vraag bereikte mij, omdat ik in de Abdijkerk twee kringen leid over ‘Taal vinden voor bijzondere ervaringen’. De deelnemers aan deze kringen zeggen bijna allemaal dat ze het zo fijn vinden om over hun ervaringen te kunnen praten, omdat ze er met anderen niet goed over dūrven praten. De Bijbel staat vol met bijzondere ervaringen, maar in de kerk ligt er een taboe op... Het is niet voor niets dat ik een dergelijke groep ben begonnen; zelf heb ik ook een aantal bijzondere ervaringen meegemaakt. Naar aanleiding van het verzoek van de redactie wil ik een ervaring met u delen. Ik ben er nu, geloof ik, eindelijk aan toe om dat te doen.

Onzin

In de nacht dat mijn opa overleed zat ik plotseling rechtop in bed. Heel ongebruikelijk, want toen onze kinderen klein waren sliep ik als een blok. Rechtop in bed wist ik dat mijn opa was overleden. Ik dacht aan hem en ging weer liggen, maar hoorde in mijn hoofd een liedje: ‘Wa-ak en bid,

wa-ak en bid’. Ik voelde sterk de aandrang om op te staan en te gaan bidden. Maar rationeel als ik was, dacht ik: ‘Wat een onzin. Ik ben moe en morgen heb ik weer een drukke dag.’ En ik ging weer slapen. De volgende ochtend hoorde ik dat mijn grootvader inderdaad was overleden. Een tijdje na zijn overlijden viel de lamp in mijn studeerkamer uit, terwijl ik mijn preek aan het schrijven was. Morrelend aan de lamp, dacht ik na over de passage die ik zojuist had geschreven. Mijn opa kwam in mijn gedachten op. Als predikant zou hij, met zijn nadruk op genade, dit beslist anders hebben verwoord. Het morrelen hielp niet, maar mijn bureaulamp gaf ook licht; ik ging dus maar gewoon verder. Ik herschreef de tekst die ik zojuist had geschreven, in gedachten aan mijn opa, en de lamp floepte weer aan! Een aantal jaren heb ik het gevoel gehad dat mijn opa mij begeleidde bij het schrijven van de preken. Wanneer ik al te eigengereid werd in mijn preektekst, in de trant van: ‘we brengen het Koninkrijk van God zelf tot stand’, ging letterlijk het licht uit. Als ik vervolgens de tekst herschreef en recht deed aan de diepe

SCHILDERIJ VIA BESTPAINTINGS.NL

genade van God, dan ging het licht weer aan. Ik sprak daar met niemand over, te wonderlijk voor woorden.

Warme deken

Jaren later ging ik met vriendinnen naar een lezing van Hans Stolp. Ik gaf Hans Stolp een hand en hij vroeg meteen of ik een kleindochter was van professor Verkuyl. Hij had nog les gehad van mijn opa. Ik had het zelf niet in de gaten, maar mijn grootvader was bij me toen ik de lezing van Hans Stolp bezocht. Hans kon hem zien. In die periode heb ik af en toe de aanwezigheid van mijn opa ook gevoeld: liefdevol, als een warme deken.

Weer een aantal jaar later, in 2018, had een helder voelende vriendin van mij het gevoel dat mijn grootvader bij haar in de kamer was. Haar man deed de lampen aan, omdat het

‘De tekst herschreven en de lamp floepte weer aan’

net wat donker werd. Maar er was zoveel energie door de aanwezigheid van mijn opa, dat beide lampen tegelijk sprongen! (Wat raar was, omdat ze niet geschakeld waren.) Mijn

opa wilde iets zeggen: hij heeft een (bijzonder bevestigende) persoonlijke boodschap doorgegeven.

Ik voel veel dankbaarheid als ik aan mijn ouders en voorouders denk. Zij hebben zich ingezet voor de wereld en voor gerechtigheid. En ik ervaar het als heel bijzonder, dat mijn grootvader over de grens heen mij een persoonlijke boodschap bracht.

WIETSKA VERKUYL

DOCHTER VAN KEES VERKUYL EN ALICE VERKUYL-HOFSTRA
KLEINDOCHTER VAN DR. JOHANNES VERKUYL EN MARIA MIJNTJE VERKUYL-VAN DEN HEUVEL

Rouwen na het overlijden van je partner:

‘Naar huis rijden en weten: ik ben alleen, dat doet pijn’

Monique de Kruijf verloor vijf jaar geleden haar man. Zeker het eerste jaar was zwaar, maar ze voelt nu dat ze het leven alleen aankan. Ze maakt er het beste van, zoals haar man ook deed.

Ze leefden al meer dan dertig jaar een zorgeloos leven, de opvoeding van de kinderen was voltooid, toen in 2015 de diagnose viel: ongeneeslijke nierkanker. Tweeëntwintig maanden later, in de zomer van 2017, stierf de man van Monique de Kruijf, op 54-jarige leeftijd. ‘Hij was een uniek mens, een voortreffelijke dokter, met een visie en een groot taalgevoel, en hij kon goed luisteren’, typeert Monique haar overleden man. Om daarna liefdevol te resumeren: ‘Hij was een heel fijne, betrokken echtgenoot en vader. Een geliefd mens.’ Haar man was niet bezig met de waaromvraag. ‘Waarom ik niet?’, had hij in alle nuchterheid gezegd. Er was ook geen bucketlist die afgevinkt moest worden. Tot het laatst toe bleef hij werken als intensivist in het ziekenhuis. Werk bleek ook een van de pijlers waarop Monique kon doorgaan. ‘Er was altijd die ‘brom’, het besef dat hij ongeneeslijk ziek was’, zegt ze, ‘maar ik nam

hem niet mee naar mijn werk.’ Pas als ze weer in de auto stapte, kwam hij weer binnen. Soms zo hard, dat er tranen vloeiden of dat ze dacht: als hij sterft, stort ik in. Maar dat gebeurde niet.

Opgetild

Na het afscheid in 2017 moest ze zichzelf opnieuw vinden in het alleen-zijn. Dat bleek een pittige opgave. Rouwarbeid verrichten is een zware belasting voor lichaam en geest, hoorde ze rouwexpert Manu Keirse tijdens een lezing zeggen. Dat kon en kan ze beamen. ‘Naar huis rijden en weten: ik ben alleen, dat doet pijn. Vooral de vrijdagavonden waren lastig, de vakanties en feestdagen organiseren een drama. Daar moet je je weg in vinden.’ Het advies van Keirse was om dingen te zoeken ter ontspanning en dat deed ze. De Kruijf bleef dwars door haar verdriet de dingen doen die ze altijd had gedaan: werken, fietsen, naar de kerk gaan, actief zijn als

FOTO: ROELIE DRÖGE

ouderling, afspreken met vriendinnen en moeder zijn voor haar drie kinderen. Het zorgde er niet alleen voor dat ze niet instortte, maar ook dat ze soms opgetild werd. Iemand zei: ‘Je mag nu oogsten van de vriendschappen die je hebt opgebouwd.’ Zo schoof ze regelmatig aan bij vrienden, ze werd gevraagd om mee te gaan op wintersport en ze vond herkenning bij bevriende lotgenoten. Ze werd ook sensitiever voor geloofstaal. Vanaf de diagnose in 2015 gaan troostende woorden uit Lied 275 met haar mee: ‘dat Gij ons draagt, dat Gij ons dient’. ‘Er is elke week een woord dat tot me spreekt’, zegt ze. ‘Op die manier is Hij er en draagt Hij mij.’

‘Je mag oogsten van je opgebouwde vriendschappen’

Haar predikant merkte op: ‘Het is heel ingrijpend wat er is gebeurd, maar de dood van je man blokkeert je niet.’ ‘Hij had gelijk’, reflecteert ze. ‘Het is nog steeds hard werken om er iets van te maken, maar het lukt wel. Soms komt de pijn weer heel hard binnen. Soms is hij weg.’ In het begin stond De Kruijf elke week bij de steen van haar man. Het graf bijhouden voelde als het enige wat ze nog voor hem kon doen. Na vijf jaar merkt ze dat ze niet meer elke week gaat. Het proces van bewust dingen doen ter ontspanning wordt ook minder. Waarom? Omdat ze het leven alleen aankan. Ze maakt er het beste van, zoals haar man dat ook deed. Die kroop niet in de slachtofferrol. Terugblikkend valt haar nog iets op. Tegenwoordig heeft ze het over ‘mijn zonen’ in plaats van ‘onze zonen’. ‘Dat is niet om hem weg te duwen, maar het klopt niet meer. Mijn man is er niet meer. Hij zit in mijn hart. Maar dat zeg je niet in een jaar. Dat is een proces’, benadrukt ze.

ROELIE DRÖGE

Wildplukken in een Haags park

Van dennennaalden je eigen thee maken

FOTO: MATTHIJS TERMEER

Het wildplukken neemt toe in populariteit. Steeds meer mensen ontdekken het plezier van zelf theebladeren en kruiden vergaren, zo blijkt ook tijdens een wildplukwandering van 'Daphne struint'.

Allereerst, voor wie op eigen houtje aan het wildplukken wil slaan: daar zijn regels voor. Aan het begin van deze wildplukwandering op landgoed Clingendael ruimt Daphne van den Berg er een paar minuten voor in. 'Wildplukken wordt gedoogd en voor eigen gebruik mag je een champignonbakje vol plukken. We plukken één op tien. Dus als er tien bloemen staan, plukken we er één. Dit is in het belang van de bijen, insecten, vogels en andere dieren die gebruikmaken van de planten, bessen en zaden. Kijk goed uit waar je plukt, pluk niet direct naast het pad in verband met het uitlaten van honden, maar zorg dat je iets verder de berm in gaat.'

Veel bermen zijn er niet in Clingendael, maar de pakweg zeventien deelnemers houden zich voorbeeldig aan de voorschriften. Van den Berg heeft zelfs een paar belangstellenden moeten weigeren,

aangezien ze liever niet met al te grote groepen op stap gaat. Het landgoed, ooit een goed bewaard geheim voor buurtbewoners, barst op deze mooie zondagmorgen nog net niet uit zijn voegen van de bezoekers. De wildplukkers trekken zich er weinig van aan. Van den Berg heeft hun een theezakje ter hand gesteld, waarin de opbrengst van het plukken verzameld kan worden.

Huismiddeltje tegen wratten

'Deze smaak ken ik', roept het dochttertje van een deelnemend stel uit bij het proeven van een paardenbloemblad. 'Deze heeft mama in haar sla gestopt!' Dat het volgens haar ouders toemaat of paprika moet zijn geweest, heeft weinig belang – de lol van de wandeling is verzamelen, proeven en luisteren naar de uitleg van de gids. Zo is de paardenbloem bitter van smaak, goed voor de lever en kan men de wortel gebruiken

voor surrogaatkoffie. De witte melk uit de stengel is een huismiddeltje tegen wratten, maar bloem noch blad is vanwege de bittere smaak geschikt voor in het theezakje. Weegbree is dat wel, met haar weelderige bladeren en aangename smaak. Goed voor in de pesto en ook voor de luchtwegen. 'Ik heb er laatst hoestdrank van gemaakt', meldt Daphne, 'Je trekt hem in honing.'

'Nu moet je juist alles in je mond stoppen'

Van den Berg begon haar bedrijf in wildplukwanderingen en plukworkshops vijf jaar geleden, na diverse functies in de 'groene' communicatie en educatie. De belangstelling voor het wildplukken zag ze zoetjesaan toenemen. 'Ik denk dat wildplukken voor veel mensen best wel mindful is. Normaal loop je bij het wandelen in een decor. Als je wildplukt, zoom je veel meer in op de planten. Het is verbinding zoeken met de natuur. Dat zijn de mensen een beetje kwijtgeraakt, ook in deze drukke wereld van vandaag.' Het mooie aan wildplukken is volgens haar dat het zo dichtbij kan. 'Je kunt de straat uitlopen en

er staat overal wel ergens een paardenbloem.'

Supergiftig

Deelnemster Sharon Overkamp vindt het wildplukken en de bijbehorende kennis over eetbare planten 'echt heel gaaf'. 'Jammer dat we dat hebben weggestopt. Ik heb geleerd dat je niet alles in je mond moet stoppen, nu moet je juist alles in je mond stoppen.' Nou ja, bijna alles. De naalden van de taxus bijvoorbeeld niet. 'Die zijn supergiftig.' Michelle Verheij en Anouk Bosch lopen vandaag mee omdat ze 'bezig zijn met natuur en duurzaamheid'. 'Je gaat met een andere blik naar de natuur kijken', zegt Verheij. 'Bij de volgende keer wandelen kijk ik beter uit mijn ogen.' Bosch wist niet dat je van dennennaalden thee kunt maken. 'Ik dacht dat het een heel specifieke boom moest zijn, maar blijktbaar kan het ook van een gewone den.' Beiden zijn erg te spreken over venkel, dat nu – in de 'venkeltijd' – ook in Clingendael is aan te treffen. 'Het is een bekende smaak uit de supermarkt, maar dit is leuker.'

MATTHIJS TERMEER

INFO: DAPHNESTRUINT.NL

Ook voor oud verdriet is plaats in Delft

'Lichtjes voor Delft' biedt in de gedachtenismaand november de gelegenheid om een kaarsje aan te steken voor een overleden dierbare. Met tram 1 ben je vanuit Den Haag zo in Delft. En wie weet, inspireert het tot een vergelijkbaar initiatief in Den Haag.

Ik sta op de Markt van Delft voor de Nieuwe Kerk. Op de grond een groot, rood hart. 'Lichtjes voor Delft' staat op kraampjes eraan. Een kleuter zet voorzichtig een brandend waxinelichtje op het hart. 'Voor lieve opa, ik mis hem', had z'n moeder voor hem op de flip-over geschreven. Naast het hart spelen jonge mensen klassieke muziek. Dit jaar Duo Camerata. Vrijwilligers uit de verschillende kerken reiken de waxinelichtjes uit, met daarbij een kaart met een bemoedigende tekst. Soms ontstaan er ook korte gesprekjes, over de betekenis van de

dag of over geleden verlies. 'Lichtjes voor Delft' is een jonge traditie. Zeven jaar geleden werden de predikanten Fred van Helden en René Strengholt (sinds kort stadspredikant) getroffen door zo'n initiatief in Apeldoorn. Inmiddels wordt deze mogelijkheid van gedenken, met een korte dienst ter afsluiting in de Nieuwe Kerk, breed gedragen. Naast de Protestantse Gemeente en de Raad van Kerken steunen nu ook het Stads klooster, het diaconaal centrum Jessehof, het hospice en de vrijwilligers Palliatieve Terminale Zorg Delft en inloophuis Debora 'Lichtjes voor Delft'. Bij regen en te veel wind wordt het 'hart' naar binnen verplaatst. Een uitgewaaid kaarsje, dat is pas verdrietig. Voorkeur heeft wel de plek op de Markt, vóór de kerk. In het verleden stak de burgemeester het eerste kaarsje aan en vorig jaar deden vertegenwoordigers van het hospice dat. Een gedachtenislichtje

FOTO: ANTONIOS NTOUMAS VIA PIXABAY

aansteken is ook voor mensen die langer geleden iemand verloren heel belangrijk. Na een half uur is er – voor wie erbij wil zijn – een korte dienst met muziek, een overdenking, een tekst uit de Bijbel en een gedicht. Dit jaar rond het thema:

'Verdriet delen', waarover ds. Renske Oldenboom kort mediteert. Pastores uit de Delftse kerken worden uitgenodigd aanwezig te zijn om een luisterend oor te kunnen bieden. De werkgroep probeert inmiddels stathouders en de migrantenkerken

bij het initiatief te betrekken.

ROB VAN ESSEN

LICHTJES VOOR DELFT
ZONDAG 6 NOVEMBER, 14.00 UUR
KORTE VIERING: 14.30 UUR

ELEKTRICITEIT

Direct nadat mijn moeder was overleden, gebeurden er vreemde dingen. De wekker bleek twee keer zo snel te hebben gelopen, zodat ik om half vier gewekt werd in plaats van acht uur. Als ik in de auto stapte, gingen bijvoorbeeld ineens de ruitenwissers aan terwijl het niet regende. Dit gebeurde een aantal keren. Tot het moment waarop ik in de auto stapte en er weer zoiets gebeurde. Toen zei ik hardop: 'Ja, mam, ik begrijp de boodschap. Je bent er nog!' Daarna was het over. Het effect van deze gebeurtenis is dat ik 'weet' dat het leven na de dood niet stopt. Dat geeft me rust en maakt me ook blij, omdat ik weet dat ze nog ergens is.

GREET

LICHT

Met Allerzielen ga ik naar de begraafplaats St. Barbara om samen met anderen stil te staan bij de overledenen en het graf van mijn familie te laten zegenen. De viering in de kleine kapel stond vorig jaar in het teken van licht. Het was een sombere, herfstige dag met veel wolken. Tijdens deze viering besloot de zon mee te doen. Het was alsof de kapel in het licht werd gezet. Samen met de prachtige klanken van het koor ontstond er een intieme sfeer en werden alle aanwezigen gedragen door het licht. Het laten zegenen van het familiegraf bij een ondergaande zon was een mooie afsluiting. Ik voelde de aanwezigheid van God en voelde mij gezegend.

MARIA

MARIA, MYRIAM

In 1995 was ik in Albufeira, ik verkeerde mentaal in een diepe crisis. Mijn kamer in het hotel bevond zich in een soort souterrain en het was er vrij duister: een ideale omgeving voor een ervaring van 'een donkere nacht van de ziel'. Op een avond zag ik in een wanhopige gemoedstoestand voor mijn geestesoog een soort godin verschijnen rechtsboven tegen de muur, ik zag haar zich manifesteren in de kamer. Een wonderschone verschijning, in wapperende doorschijnende lichtblauwe gewaden. Ze straalde uitbundige kracht, energie en vreugde uit. Als ik naar buiten ging en weer terugkwam in de kamer zag ik haar weer. Ze bleef drie dagen bij me en verdween toen.

Ik heb niet met haar gecommuniceerd in woorden, maar ik ervoer een soort uitwisseling van geest en ziel.

Het gevolg was dat ik in de periode erna een beslissing durfde te nemen, terwijl ik daarvoor enorm vertwijfeld en angstig was. Haar boodschap was dat alles goed zou komen en ze gaf me moed en vertrouwen om door te gaan. Ik wist niet wie ze was, maar noemde haar Maria.

Jaren later sprak ik toevallig met een Portugese jonge vrouw en we spraken over Albufeira. Ze vertelde me dat Albufeira beroemd is door de vele Mariaverschijningen door de eeuwen heen.

AN

GERAAKT

Dragen en gedragen worden

In de rubriek Geraakt vertellen lezers over een tekst, verhaal of personage uit de Bijbel dat voor hen een inspiratiebron is. Catharine van Egmond (45) werd getroffen door een aflevering van de EO-podcast 'Eerst dit'. Daarin ging het over het verhaal van de vier mannen die hun verlamde vriend bij Jezus brachten. Ze vroeg het fragment op en luistert het regelmatig terug.

Dragen en gedragen worden' was het thema waar Dirk de Bree in de EO-podcast 'Eerst dit' over sprak. In Lucas 5 gaat het over een vrienden-groep die een verlamde man naar Jezus brengt. Maar het huis is al vol, ze komen niet dichtbij. Dan klimmen ze het dak op, openen ze dit en laten ze hun vriend aan touwen zakken tot aan de voeten van Jezus. Jezus ziet het geloof van de vrienden en zegt tegen de man: 'Je zonden zijn je vergeven.' Catharine van Egmond is geraakt door dit verhaal: 'Het geeft me moed. Soms heb je in een lastige situatie moed en creativiteit nodig. Zoals die mannen, zij denken *out of the box* en hebben heel duidelijk het belang van hun vriend voor ogen. Het is belangrijk je dit af te vragen: wat is mijn belang, waar doe ik het voor?'

Twijfelen

Catharine is moeder van twee kinderen, geeft Grieks

en Latijn op het Haganum en is jeugdouderling in de Marcuskerk. Soms ziet ze kinderen twijfelen aan hun geloof. In de podcast stipte Dirk de Bree aan dat het ons als westerse christenen verwart dat Jezus de man vergaf, terwijl het zijn vrienden waren die geloofden en niet de man zelf. Van Egmond: 'Iemand anders

'Het gaf me kracht dat ze leuke dingen met me ondernamen'

kan jou bij Jezus brengen, dat komt heel goed naar voren in dit verhaal. In de kerk dragen we elkaar en als jij even niet gelooft, kan iemand anders voor jou bidden. Als jij niet wilt zingen, wil iemand anders zingen. Als jij het even niet ziet zitten, kan iemand anders je helpen. Kinderen moeten zelf hun weg vinden,

COLLAGE: JOLLY VAN DER VELDEN

leuke dingen met mij doen.' Van Egmond was daar lid tot haar zesjarige zoon de Engelse taal als belemmering ervoer en ze in 2018 overstapten naar de Marcuskerk. 'Men wilde mij gezelschap houden, praten en zelfs kamperen en workshops doen in Engeland. Ik merkte dat het me heel veel kracht gaf dat anderen voor me gingen bidden en leuke dingen met me ondernamen. Ik voelde ook echt de nabijheid van God.'

Vloerbedekking

Op haar beurt draagt Van Egmond mensen in haar omgeving. 'Mijn zus en twee broers en ik regelen samen dingen voor onze 83-jarige moeder, die nu dementie heeft. Ik ben er dankbaar voor dat wij heel solidair met elkaar zijn opgevoed; competitie onderling werd nooit gestimuleerd. We kunnen heel goed samenwerken, ook als het om onze broer gaat die soms psychoses heeft. Toen hij tijdelijk was opgenomen hebben wij met z'n vieren zijn lege, kale huis compleet ingericht met vloerbedekking en meubelen.' Ze besluit: 'Op momenten dat ik het moeilijk had ben ik gedragen. Andere keren ben ik in de positie om een ander te kunnen dragen. Ik wens iedereen toe dat hij zich, als het er in het leven op aankomt, kan vasthouden aan God.'

TANYA VAN DER SPEK

maar wij hebben er wel een rol in. Het is belangrijk dat we het met elkaar doen.' Dragen en gedragen worden is ook een thema in Van

Egmonds persoonlijk leven. 'Ik ben nu gelukkig getrouwd, maar ik heb hiervoor een scheiding doorgemaakt. Na twaalf jaar twijfelde hij. Ik gaf hem

een half jaar om zijn besluit te nemen. Terwijl ik heel verdrietig was, we hadden al zo lang geknokt, wilden gemeenteleden uit mijn Anglicaanse kerk

Predikant David Schiethart nam afscheid van de Shalomkerk:

'Je moet jezelf kunnen relativeren'

Na zes jaar predikant te zijn geweest in de Shalomkerk in Den Haag Zuidwest nam David Schiethart afscheid van zijn gemeente én van de wijk. Per 1 augustus werkt hij als studentenpastor in Delft.

Schiethart werd door de gemeente van de Shalomkerk verast bij zijn afscheid: 'Ik wilde het afscheid sober houden, met niet te veel toeters en bellen.' Maar van soberheid was voor de gemeenschap geen sprake: men gaf hem een prachtig boek over Le Corbusier, een grootmeester in de wereld van de architectuur, waar Schiethart bijzondere interesse voor heeft. Ook kreeg hij een geldbedrag, vormgegeven in een cheque. Deze was voorzien van op Schiethart toegepaste tekeningen, zoals een over het balanceren tussen wetenschap en religie. Hij is er nog verbaasd over dat hij zoveel waardering kreeg toegezwaaid. Ook het zingen van de cantorij in die laatste viering ervaarde hij als een cadeau: 'Het heeft me goed gedaan, dat afscheid. Het was warm en ontroerend.'

'Kun je vrede hebben met wat gelukt is en wat niet?'

Over de reden van zijn vertrek vertelt hij: 'Na zes jaar kennen wij elkaar in de gemeente wel. Als je ergens te lang bent loop je het risico dat jij en de gemeenteleden op elkaar uitgekeken raken. Dan is er een nieuw gezicht nodig. Ik heb ter voorbereiding van die laatste viering de preek erop nageslagen die ik bij mijn intrede

hield, met de vraag: wat is er van mijn plannen terechtgekomen? Niet om te plussen en te minnen, want het gaat mij om de vraag of je vrede kunt hebben met wat wel en wat niet gelukt is. Je moet jezelf en wat je kunt doen voor anderen ook relativeren; je bent

slechts voor een tijd verbonden aan de gemeente. De gemeenschap in de Shalomkerk is dubbel vergrijsd, want jongeren mogen niet in de goedkope-re woningen in de wijk trekken. Maar de attitude van de kerkleden is modern en bij de tijd.' Schiethart heeft zijn tijd verdeeld tussen zorg voor de gemeenschap en voor de wijk. Zo heeft hij jarenlang geparticipeerd in het overleg van Wijknet Zuidwest, dat de bedoeling heeft de wijk te revitaliseren. Zijn zorg klinkt

door als hij vertelt: 'Het is een wijk met veel armoede. Er is geen theater, geen bibliotheek, geen museum, geen middelbare school. Er moet meer kunst en cultuur, meer ziel in de wijk komen. Zuidwest is een lastige wijk: je kunt je niet oriënteren, want waar is het centrum? De flats in de wijk hebben geen duidelijke voor- en achterkant. Het is moeilijk om je te verhouden tot je omgeving als ook die oriëntatie ontbreekt. Maar vlak voor ik afscheid nam – ik kwam net terug van vakantie – zag ik tot mijn blijdschap dat er een schildering is aangebracht op de flat pal tegenover de Shalomkerk. Daarop is een kind te zien met een oude vrouw, die haar hand beschermend om een kaars houdt. Het is prachtig, omdat de schildering ook een symbolische betekenis heeft: licht in de duisternis.'

Samenwerking

Over zijn werk als studentenpastor vertelt hij: 'Ik vind het interessant om nu met jongeren te gaan werken. Het is wel een subcategorie jongeren die techniek studeert en later deel zal uitmaken van de elite. Een aantal dingen zijn opvallend, zo zijn de collegezalen zo ingedeeld dat de studenten in groepen om tafels zitten. Alles is gestructureerd en gericht op samenwerking. Om de studenten te steunen in die ontwikkeling krijgen ze trainingen aangeboden, gericht op leiderschap, spiritualiteit, levensvragen en het omgaan met rouw. Dat doen wij met onze werkorganisatie Motiv coaching. De keuze voor die naam heeft een goede reden. Want ook al ben ik in dienst van de protestantse kerk, het begrip kerk is in

deze tijd geen vanzelfsprekend en aantrekkelijk begrip voor jongeren. Ooit was het nog gewoon dat veel jongeren op zondag naar de studentenkerk gingen. Nu moeten we zelf naar de jongeren toe.'

GREET KAPPERS

Het Mauritshuis laat in het kader van zijn 100-jarig bestaan vijf levensgrote muurschilderingen in de stad aanbrengen onder de titel Maurits Murals. Aan twee ervan wordt nog gewerkt. De schilderingen zijn geïnspireerd op het werk van oude meesters. Info: mauritshuis.nl

De schildering op de flat tegenover de Shalomkerk, gemaakt door Julien de Casabianca, geïnspireerd op een schilderij van Peter Paul Rubens.

FOTO: GREET KAPPERS

Motiv coaching helpt studenten in hun ontwikkeling

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee. Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u. en 11 u. Di. 1 Allerheiligen 12.45 + 19.30 u. Woe. 2 Allerzielen 12.45 u. + 19.30 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Za. 19 u. Zo. 9.15, 13 u. Engels/Afrikaans
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 11 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Za. 17 u. Zo. 9.30 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstr. 194. Zo. 11 u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. Za. 20 u. en zo. 9.30 11.30 Spaans. Woe. 2 Allerzielen, 19.30 u.
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningseweg 233. Zo. 11 u. Di. 1 Allerheiligen 10 u.
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevierevangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestr. 279. Vrij. 10 u. Zo. 10.30 u. Woe. 2 Allerzielen 15.00 u. Woord en gebed
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Zo. 17 u. (even maanden). Zo. 10 u. Di. 1 Allerheiligen 10 u. Woe. 2 Allerzielen 19 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arskerk, Aaltje Noordervierstr. 4. Do. 10 u. Vrij. 9 u. Zo. 17 u. (oneven maanden). Zo. 10.30 u. Woe. 2 Allerzielen 10.30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Za. 13 u. Zo. 10 u. Di. 1 Allerheiligen 19 u. Woe. 2 Allerzielen 10 u.

Kerken met vaste voorgangers

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 9.30 Family Worship, 11 u. Holy Communion, 17 u. Contemporary Worship 4de zo. 17 u. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer van Rijcklaan 1. 9.45 u. with praise band. 11.15 u. with organ and choir.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr 7. Zo 10 u. eucharistie 10 nov. 16 u. Vesper
Exoduskerk Beresteinlaan 263. Zo. 10 u.
Vredekerk Maartensdijkaan 126. Arabisch: za. 19 u. Nederlands: zo. 10.30 u.
Leger des Heils Ambachtsgaarde 198. Zo. 10.30 u. met muziekkorps
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 9.30 u. met zang en muziek. apgen.nl. (geen vaste voorganger)
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Za. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Quakers Stadhouderslaan 8. Zo 10.30 u. stille samenkomst.
Taizé Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30, ma. 19.30 u.

Soms wijzigen de tijden van de diensten. Check tevoren de website van de kerk van uw keuze.
* betekent: kijk op de website van de kerk

Kerken van de Protestantse Kerk Nederland (PKN)

Kerkgebouwen	Tijd	6 november	13 november	20 november Eeuwigeheidszondag	27 november
Lukaskerk Om en Bij 2.	10.15	ds Jannet van der Spek Gedachtenis	ds Christiaan Donner	ds Christiaan Donner kringviering	Lutherse kerk
Duinzichtkerk V. Hogenhoucklaan 89	10.00	dr Ad van Nieuwpoort	ds C. Schreuder	dr Ad van Nieuwpoort Gedachtenis	dr Ad van Nieuwpoort
Christus Triumfatorkerk Juliana v. Stolberglaan 154	10.00	ds Annemarie Six-Wienen	ds Frans Gijzel	ds Jaap van den Akker	ds Jaap van den Akker
Pax Christikerk Vlamburg 2	11.00	ds Jasper Klapwijk Dankdag	ds Bart Noort HA	ds Jasper Klapwijk	drs Nynke Dijkstra-Algra
Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Jantine Veenhof dankdienst	pastor Bram Dijkstra- Geuze	ds Jantine Veenhof	ds Jantine Veenhof
De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds Durkje Sikkema	kringviering	ds Theo Hettema	ds Fokke Fennema
Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Jan Greven	ds Olivier Elseman	ds Olivier Elseman gedenken	Sity Smedinga
Maranathakerk 2e Sweelincstr.156	10.30	16u intrede en bevestiging ds Mark van der Laan	ds Robert Jan Bakker	ds Mark van der Laan	ds Erika van Gemerden
Noorderkerk Schuijstr. 9-11	10.00	ds Rob van Essen	ds Anneke Mooi	ds Jaap van de Meent	ds Casper van Dongen
Bosbeskerk Bosbesstr. 5	10.00	ds Martin Koster	ds Marjolein den Dulk	N. den Bok	ds Martin Koster S&T
Abdijkerk Willem III-str. 40	10.00	ds Wietske Verkuyl Gedachtenis	ds Wietske Verkuyl	ds Bert Kuipers	ds Wietske Verkuyl S&T
Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds David Schiethart	ds Fokke Fennema	ds Heleen Joziassse	ds Jan Maasland S&T
Bethelkerk Scheveningen J. Kokstr.173	10.00	ds Gerco Lock	ds Matthias Thijs	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock
Oude Kerk Keizerstr. 8	10.30	ds Jan Maasland	ds Z. de Graaf	ds J. Henzen	ds Barend Weegink
Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Charlotte van der Leest S&T	ds Leo de Leeuw cantate	ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest
Pr. Julianakerk Tesselsestr. 6	10.00	ds Bernhard van Vreeswijk Dankdag	A. van der Steen evangelisatie	ds Bernhard Vreeswijk	ds Dirk-Jan Thijs
De Toevlucht Laan v. Hoornwijck 140	10.00	*	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema
Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00	dr Paul Visser (2/11 dankdag kinderen)	prof.dr. A. de Reuver	ds Teunis Bos	ds Bernhard van Vreeswijk
	16.30	N. Dijkrent (ds i.o.)	ds J. Olie	ds Ad Vastenhoud	drs Louis Wullschleger
Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	pastor Liesbeth Kromhout	ds Karl van Klaveren	ds Alex van Ligten
Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Marja Flipse Vergeving	ds Rienk Lanooy HA Oogstdienst	ds Jan Tom Schneider	10.30 ds Rienk Lanooy cantate
Ev. Lutherse Gem. Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Peter Crom	ds Erwin de Fouw HA Oogstdienst	ds Jannet van der Spek	ds Jannet van der Spek
Église Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Hartman Out	pasteur Hartman-Out	pasteur Hartman Out	pastor Liesbeth van Hiltten-Matthijsen
Oude Kerk Herenstraat 77 Voorburg	10.00	ds Giel Schormans	ds Leneke Marchand 19u muzikale vesper	ds Giel Schormans, Leneke Marchand	ds Leneke Marchand
Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	ds Marjan Zebregs met doventolk	ds J. Bakker	ds Carel van der Meij dovendienst in bovenzaal	ds A. Brabander

Diverse Rooms-Katholieke kerken		
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9.30 u.		
De Zinnen, kapel Chr. Triumfatorkerk ma 18.15 u. avondgebed		
Lourdeskapel, Berkenbosch Blokstraat 9A. Dagelijks open (9-18 u.) za 11 u. Rozenkransgebed		
Deutsch Badhuisweg 35a. Zo. 10.30 u.	English Bezuidenhoutseweg 157. Zo. 10 en 17.30 u.	Français Stoepiaan 4, Wassenaar. Zo. 17 u.

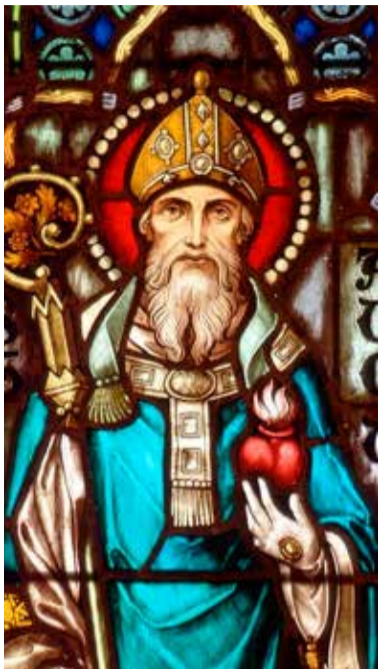
advertenties

Overige kerken

Kerkgebouwen	Tijd	6 november	13 november	20 november Eeuwigeheidszondag	27 november
Deutsche Ev. Gem. Bleijenburg 5	10.30	Pfr Thomas Vesterling	Pfrin B. Lang	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling
Doopsgezinde Gem. Paleisstr. 8	10.30	ds Marijn Vermet herdenking	ds Marijn Vermet HA	ds Rineke Verheus	vierde zondag
Ev. Broedergem. Hernhutters Chasséstr. 1	10.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	br W. Idoe	11u zr Christine Welschen
Haagse Dominicus Th. Swenckestr. 30	10.30	Henk Baars, Gerard Jansen Herdenking overledenen	X	Ps 44: in de steek gelaten Aline Barnhoorn, Leo van Driel	X
Indon. Ned. Chr. Kerk, Marcuskerk Jan Luijkenlaan 92	14.00	ds Johannes Linandi	ds Nico van Splunter	ds Stanley Tjahjadi dienst ter nagedachtenis	ds Stanley Tjahjadi
Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	11.00	X	herdenking gestorvenen	X	genezen van angst en spookbeelden
Kruispuntgem. Hofzichtlaan 115	11.00	ds Joop Zuur, br Hans Koster Allerheiligen	X	ds Fokke Fennema eucharistie	X
Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Tina Geels	ds Antje van der Hoek	ds Johan Goud	ds Reinhold Philipp
Geref. Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstr. 1	9.30	ds Jasper Klapwijk	ds Peter Strating	ds Jasper Klapwijk	ds Bart Noort
Franciscuskerk N. Broeckhuijsenstr. 23	10.30	pastor Rien Leijdekker	ds Mineke Kroes	pastor Nanda de Hoop	ds Joop Zuur

AGENDA
NOVEMBER 2022

Voor kerkadressen zie p. 6. Voor alle activiteiten deze maanden: zie kerkinderhaag.nl.

Leerhuis Augustinus

Deelnemers lezen samen het boek *Als een wachtwoord* van Aurelius Augustinus (354-430), dat vier preken over christelijke geloofsbelijdenissen bevat. Inleider is pater Frans Vervooren.

1 nov. en 6 dec. 14-16 u. ■ Pastoor van Arskerk

De opgave

Op 3 november is Volkskrant-journalist Kustaw Bessems te gast bij LUX in de serie *Zeven wegen naar compassie*. We leven in een tijd van crises; hoe groot is de opgave waarmee we geconfronteerd worden? Info en tickets (€ 8,50 of € 10) via luxdenhaag.nl.

Do. 3. 20-21.30 u. ■ Lutherse kerk

Orgelconcert

Gijsbert Kok, organist van de Abdijkerk en de American Protestant Church en stadsbeiaardier van Den Haag en Scheveningen speelt werken van Sweelinck, De Sola, Durón, J.S. Bach en Beethoven. Vrije gift.

Za. 5. 16 u. ■ Duinzichtkerk

Orgelconcerten bij kaarslicht

Op drie zaterdagmiddagen in november geven topmusici een orgelconcert op het historische Reichner-Bätzorgel van de Abdijkerk. Toegang gratis met collecte. Info: ams@casema.nl

Za. 5 (Gerben Budding), 12 (Daniel Roth) en 19 (Arjen Leistra). 15.30 u. ■ Abdijkerk

Eeuweft

De Heilige Familiekerk bestaat honderd jaar en dat wordt gevierd met een hoogmis door mgr. J. van den Hende, bisschop van Rotterdam, gevolgd door een feestelijk programma.

Zo. 6. 10.30-17 u. ■ Heilige Familiekerk

Het missen van God

Willem Jan Otten vertelt over zijn boek *Zondagmorgen. Over het missen van God*. Toen de pandemie kerkgang onmogelijk maakte, schreef hij een essay dat week na week reageert op het liturgisch jaar. Opgave t/m 4 nov. via dezinnen.nl. Toegang: € 8.

Ma. 7. 19.30 u. ■ DEZINNEN, Christus Triumfatorkerk

Jubileum!

Is het u al opgevallen? Deze uitgave van Kerk in Den Haag is nummer 250. Dat is beslist een feestje waard. We willen dat graag met onze lezers vieren in combinatie met een nieuwjaarsreceptie. De uitnodiging volgt in het decembernummer!

Lekker zingen

Iedereen kan meedoen aan deze intro-zangworkshop. Aan bod komen eenvoudige ademhalings- en stemoefeningen en tekstlezing. Ook worden er liederen ingeoeft en gezongen. Opgave t/m 9 nov. Deelname: € 5.

Zaterdag 12. 14-15.30 u. ■ DEZINNEN, Christus Triumfatorkerk

Wat is diaconaal?

Symposium rondom de vraag: 'Wat kunnen kerken betekenen voor het samenleven in de stad?' Verschillende diaconale organisaties vertellen wat zij onder 'diaconaal' verstaan en wat zij in Den Haag doen. Opgave via pastoor@denhaag.okkn.nl.

Za. 12. 14-16 u. ■ Oud-Katholieke kerk

Festa!

Het Haags Renaissance Kamerkoor viert zijn 40-jarig bestaan met een groots concert met koorwerken van onder meer Andrea en Giovanni Gabrieli en madrigalen van Adriano Banchieri. Kaarten à € 15 (Ooievaarspas € 7,50) via haagsrenaissancekamerkoor.nl.

Za. 12 en zo. 13. 15 u. ■ Paleiskerk

Orgelfonds

Concert ten bate van het Vermeulengorgel uit 1927 in de H. Antonius Abtkerk, dat toe is aan een grondige schoonmaak- en reparatiebeurt. Toegang gratis met collecte voor het orgelfonds.

Zo. 13. 15-16 u. ■ H. Antonius Abtkerk

De mythe van religieus geweld

Het idee dat religieus geweld zou promoten is gangbaar in westerse samenlevingen. De Amerikaanse theoloog William T. Cavanaugh stelt deze opvatting ter discussie. Engelstalige workshop. Opgave t/m 11 nov. Deelname: € 10 (€ 20 met lunch).

Di. 15. 10-12 u. ■ DEZINNEN, Christus Triumfatorkerk

Filmcafé: Boy A

De 24-jarige Jack Burridge heeft een goede reden om zijn identiteit te verbergen: als tiener vermoordde hij samen met een vriendje een meisje van zijn eigen leeftijd. Nadat hij een heldendaad verricht, komt zijn dekmantel in gevaar. Toegang € 7,50. Opgave via 070-3250779 of remondenhaag@hetnet.nl.

Za. 19. 15 u. ■ Remonstranten Den Haag

Een avondje Russische literatuur

Wie Rusland beter wil begrijpen, doet er goed aan Russische literatuur te lezen. Jonathan van Varik neemt de deelnemers mee in de wereld van Russische schrijvers en denkers als Dostojevski en Tolstoj.

Wo. 30. 20-21.30 u. ■ Locatie, info en aanmelding via luxdenhaag.nl.

Deelname: vrije gift.

200 jaar César Franck

Herdenkingsconcert voor de componist César Franck, die 200 jaar geleden in Luik werd geboren. Uitvoerenden zijn Ben van Oosten, Geerten van de Wetering, Susanna Veerman, Sander van den Houten, Jos van der Kooy en Bert den Hertog.

Vrij. 25. 20-22 u. ■ Elandstraatkerk

Lunchbios: In a Better World

In zijn nieuwe klas wordt Christian naast het gepeste buitenbeentje Elias geplaatst en de jongens raken bevriend. Wanneer ze in de haven toeschouwer zijn van een aanvaring, haalt Christian zijn vriend over tot een wraakactie. € 7 (maaltijd en film). Aanmelden via houtrustkerk@gmail.com

Zo. 27. 12.15 u. (lunch) en 13 u. (vertoning).

■ Houtrustkerk

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

November 2022,
jaargang 26, nr. 250
Deadline december: 4 november

Uitgave van de Protestantse Kerk Den Haag, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de Rooms-Katholieke parochies Maria Sterre der Zee en De Vier Evangelisten.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl.
Tel. 06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)
hoofdredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64 (Greet Kappers)
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur), Irna van der Welke (tekstredactie), Anne-Helene Borgts (eindredacteur), Henk Baars, Henriëtte Boerma, Rob van Essen, Hans Hemmes, Shari van den Hout, Rienk Lanoo, Tom Mikkers, Jolly van der Velden, Jan van der Wolf.

Vormgeving: Frank van Leeuwen
Webredacteur: Ronald van Bochhove

Druk: Opmeer Drukkerij bv
Website: ISI Media, isimedia.nl

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkinderhaag.nl
06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)

Los postabonnement:
€ 25,- per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Disclaimer:
Kerk in Den Haag heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand desondanks meent rechten te kunnen doen gelden, dan kan hij of zij contact opnemen met de eindredacteur.

advertentie

Kunstgeschiedenis

Lessenserie
20ste eeuw:
Contrasten (5 lessen)
Docent kunstgeschiedenis
Wim Algra.

Start Voorburg 9 november
Woensdag Koningkerk
om 09:30 en 11:15.

Start Naaldwijk 7 november
Maandag om 9:00 en 11:00

Meer informatie op internet:
www.kunst-en-reizen.nl
of bel 070-3867923

ook informatie
via QR-code

GASTCOLUMN

Een vrolijke zoektocht naar valse hoop?

Het zal je maar gebeuren: heb je sinds eeuwen als volkskerk een geheel christelijke cultuur vormgegeven, een godshuis opgetuigd voor het ganse volk van de wieg tot het graf en voor alle aspecten van het leven – maar dan trekken mensen eruit weg! Bied je intussen wat vrijgemaakte ruimten, hoeft de leerstellige soep niet meer zo heet te worden gegeten als ie werd opgediend, wordt de muzak verrijkt met modern poëtisch of ritmisch gezang – komt er nauwelijks iemand binnen! Je wordt er bepaald niet vrolijker van.

Wat staat de kerk nu te doen? Ze doet uiteraard wat ook andere organisaties doen om het tij van leegloop en vergrijzing te keren: ze zoekt naarstig, al dan niet vrolijk, innovatieve

FOTO VIA PAKHERE

manieren om jonge aanwas te trekken. Zo oriënteert men zich in rooms-katholieke kerken op de twee boeken van de Canadese priester

James Mallon: *Als God renoveert: De parochie van onderhoud naar bloei* (deel 1) en *Missionaire kerk: Meer dan parochie alleen* (deel 2). Thema uit het

eerste deel is dat een parochie weer tot bloei kan komen als ook haar leden zich bewust op missie richten. Want pas als je nieuwe mensen werft, trek je ook het talent aan dat je nodig hebt om zelf tot bloei te komen. In het tweede deel stelt Mallon dat parochies niet in hun eentje missionair kunnen zijn, maar steun nodig hebben van bisdommen en andere kerkelijke structuren. Ook die structuren moeten dus op de schop, zodat uiteindelijk de hele kerk weer missionair wordt.

In protestantse kringen steekt men hoopvol het licht op bij de bestseller *Samen jong: Kernwaarden van een kerk met alle generaties*. In dit boek onderscheiden de auteurs – Sabine van der Heijden, Vincenza la Porta en Jan Wolsheimer – op basis van onderzoek zes kernwaarden die voor kerkelijke gemeenten essentieel zijn om vitaal de toekomst in te gaan. De kernwaarden zijn vooral op jongeren gericht, zoals prioriteit en verantwoordelijkheid geven aan jongeren. Immers: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst, toch? In

de vroegere volkskerk werd jong leven in de kerk geboren, de hedendaagse kerk moet die buiten zoeken, binnen zien te halen en te houden. Wat moeten we anders? Het gewoon maar doen met wat we hebben, en de laatste het licht laten doven?

Of deze innovaties ons voor het sterfhuis behoeden of dat zij valse hoop bieden, hangt ervan af of ze ons al dan niet helpen een weg te vinden naar, in of met het onpeilbare Mysterie dat ons van oorsprong af draagt en roept. Strategieën die ons helpen ontdekken 'hoe van God te zingen in een vreemd land' (Psalm 137) en zo het gekerfde leven bevorderen, kunnen kerken moed geven om blijmoedig, door duisternis heen, buiten zich te zoeken en ontvangen wat ze binnen ontberen: richting aan hun verlangen, hoop, geloof, liefde, nieuw leven, de Levende.

HENK MEEUWS, THEOLOG
EN GASTVOORGANGER BIJ
DE HAAGSE DOMINICUS

In donkere tijden

Ik brand een kaars voor alle demonstranten die vechten voor de rechten van de vrouw, die, ondanks alle dreiging, onverschrokken de straat op gaan met afgeknipte lokken al slaat het leger ze ook bont en blauw.

Ik brand een kaars voor alle woninglozen, wanhopig zoekend naar een eigen stek.

Ik brand een kaars voor wie hun land ontvluchten, omdat zij honger, dorst of oorlog duchten of 'n wrede, dictatoriale gek.

Ik brand een kaarsje voor wie moeten strijden, en sneven voor de vrijheid van hun land en voor de mensen die in doodsangst leven en door de vijand in het nauw gedreven. Ik zing ze zachtjes toe: houd moed, houd stand!

Ik brand een kaarsje voor klimaatrebellanten die strijden voor 't behoud van de planeet, maar 't is of een gevaarlijk denken rondwoedt: het egoïstische 'na mij de zondvloed'; en men vergeet, vergeet, vergeet, vergeet.

Ik brand een kaarsje voor de vele mensen die elke dag weer voor de keuze staan: de keuze tussen kou of honger lijden. De prijzen stijgen, het zijn dure tijden. Doe je een trui of toch de kachel aan?

Ik brand... ach nee, ik kan wel bezig blijven en nimmer keert een vlammetje het tij. De wereldvrede is nog niet op handen. Maar dankzij alle kaarsjes die nu branden zit ik er ondertussen warmpjes bij.

Mystiek en verzet

Lezing van Andreas Wöhle over Dorothee Sölle (1929-2003), de befaamde theologe die vrijzinnige theologie met mystiek en verzet wist te combineren. Met haar moed en taalvaardigheid werd Sölle in de jaren zeventig een voorbeeld voor velen die worstelden met geloof, kerk en samenleving. Wat betekenen haar verkenningen bij de uitdagingen van deze tijd?

WO. 23. 20 U. HOUTRUSTKERK, HOUTRUSTWEG 1. KOSTEN: € 8 INCL. HAPJES EN DRANKJES NA AFLOOP.

Den Haag heeft een Hans van Spanningpad

Een lintje had hij al, maar sinds 27 september heeft archivaris Hans van Spanning in Loosduinen ook zijn eigen pad.

Het was een bescheiden bijeenkomst in Loosduinen, maar wel een met blijvende gevolgen. Een klein gezelschap, medewerkers van het kerkelijk bureau van de Protestantse Kerk Den Haag, was eind september getuige van een niet-alledaagse onthulling. Achter de Abdijkerk werd een voetpad vernoemd naar de oud-kerkvoogd en archivaris van de protestantse gemeente, Hans van Spanning. Aan dat pad ligt een klein gebouwtje, waar onder andere het kerkelijk archief is opgeslagen. Rijen zware kartonnen dozen rusten er in stalen kasten.

Gaandeweg de feestelijke bijeenkomst werd duidelijk waarom Hans van Spanning en zijn vrouw Trijnie met een smoesje naar het gebouw waren gelokt. Hans Bergwerff, voorzitter van het college van kerkvoogden, vertelde dat besloten was de naam Van Spanning te vereeuwigen. 'Mensen als u zijn van onschatbare waarde', zei hij.

'Met een smoesje waren ze naar het gebouw gelokt'

Hans van Spanning heeft in kerkelijk Den Haag een lange carrière achter de rug. Sinds de jaren negentig was de voormalige journalist en historicus scriba van de kerkvoogden en toen hij met pensioen ging werd hij al geëerd met een mooie koninklijke onderscheiding. Tegelijk bleef hij actief als archivaris,

Hans Bergwerff (rechts) spreekt Hans van Spanning toe: 'Mensen als u zijn van onschatbare waarde.'

een functie die met de loop der jaren steeds omvangrijker leek te worden; archieven groeien immers met de tijd mee. Deze maand hoopt Van Spanning echt een punt achter zijn werk te zetten. Hij levert een inventaris in van de geordende archiefbestanden en dan is ook dit hoofdstuk afgesloten.

Het gezelschap toog daarna naar de straat, waar het keurige naambordje werd onthuld. Aardig

is dat het Hans van Spanningpad ook bij de gemeente Den Haag zal worden geregistreerd. Zo krijgt dit kerkelijk initiatief ook een officieel tintje. Hans van Spanning en zijn vrouw waren van het eerbetoon zichtbaar onder de indruk.

JAN GOOSSENSSEN

Tekorten bij de voedselbank

De Voedselbank Haaglanden krijgt steeds minder voedsel binnen, terwijl juist steeds meer mensen zich aanmelden. Door de hoge energieprijzen moeten bedrijven zuinig aan doen en blijven er minder restpartijen over voor de voedselbank. 'We maken ons grote zorgen', zegt vicevoorzitter Henk Baars. 'We hebben dringend behoefte aan pasta, rijst en groente in pot of blik. Misschien kunnen kinderen in

hun klas vragen of iedereen een pak macaroni wil inleveren, of kan elk teamlid van een sportclub een pak pastasaus meenemen naar de training. Echt, alle hulp is hard nodig en iedere bijdrage helpt.' Wie voedsel wil langsbrengen kan terecht bij de voedselbank in Wateringen of bij een van de uitgiftepunten. Een donatie overmaken kan via de donatieknop op de website of direct: NL83 INGB 0004 2158 92 ten name van Stichting Voedselbank Haaglanden.

ZIE: VOEDSELBANKHAAGLANDEN.NL; INFO@VOEDSELBANKHAAGLANDEN.NL OF 070-5680479.

Nieuwe kerkarchitectuur

Een golf van vernieuwing trok na de Tweede Wereldoorlog door Europa. Ook de kerkarchitectuur sloeg nieuwe wegen in. Vertrouwde symboliek en vormgeving werden losgelaten, ook om een antwoord te vinden op de opkomende secularisatie. Over deze zoektocht naar nieuwe vormen geeft de Haagse architect Gerrit van Es een lezing.

WO. 30. 20 U. MARANATHAKERK, TWEDE SWEELINCKSTRAAT 156. TOEGANG: € 5.

Kerstbazaar

Gezellige bazaar met handgemaakte adventskransen, kerstversiering en een rommelmarkt. Er is koffie en bisschopswijn met zelfgemaakte kerstlekkernijen.

ZA. 26. 10-15 U. DEUTSCHE EVANGELISCHE GEMEINDE, BLEIJENBURG 3B.

In alles de liefde

Serie lezingen van Johan Goud over vier kernwoorden. Op 15 november: de liefde. Liefde was een kernwoord bij de Grieken en bleef dat in het christelijk geloof, onder andere door de hymne die Paulus eraan wijdde (I Korinthe 13). Wat daarin opvalt, is het niet-spectaculaire van wat hij liefde noemt. Ze beschrijft de menselijke maat, die juist in kleine verhoudingen floreert. Wat betekent dat voor ons denken, dichten en vieren?

DI. 15 (LIEFDE), 22 (DENKEN) EN 29 NOV. (DICTEN) EN 6 DEC. (VIEREN). 14-16 U. REMONSTRANTEN DEN HAAG, LAAN VAN MEERDERVOORT 955. TOEGANG € 5 PER KEER. OPGAVE VIA 070-3250779 OF REMONDEN-HAAG@HETNET.NL.